

Ի՞նչ ԱՆԵԼ

գիտագործնական խորհրդատու

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ
ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԱՐԴԻ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ
ԵՎ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ
ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

Վճարես

ԻՆՉ ԱՆԵԼ

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԵՎ
ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

գիտագործնական խորհրդաժողով

ԱՄՏԱՐԵԱ

Երևան

2018

ՀՏԴ 330.34(479.25):06

ԳՄԴ 65

**Հրատարակությունը երաշխավորել է
ԵՊՀ տնտեսագիտության և կառավարման ֆակուլտետի
գիտական խորհուրդը**

**Գրքի հրատարակումը նախաձեռնել և տպագրությունը հովանավորել է
Հայաստանի արդյունաբերողների և գործարարների միությունը**

Խմբագիր՝ Լուսյա Մեհրաբյան

Ինչ անել. Հայաստանի տնտեսության զարգացման արդի հիմնա-
խնդիրները և ռազմավարական ուղղությունները: Գիտագործնական
խորհրդաժողով / Խմբ.՝ Լուսյա Մեհրաբյան: Եր.: Անտարես, 2018.–
148 էջ:

Հոդվածների ժողովածուն հայ տնտեսագետների կողմից կատարված
հետազոտական և գիտավերլուծական աշխատանքի արդյունքում առա-
ջարկվող լուծումներ են տարաբնույթ այն խնդիրների վերաբերյալ,
որոնք ՀՀ անկախության տարիներին ձևավորվել են նոր տնտեսական
համակարգը կայացնելու և շարունակաբար բարեփոխելու գործընթա-
ցում: Խորհրդաժողովի քննարկմանը ներկայացվող տնտեսագիտական
խոսքին կգումարվեն նաև անվանի գործարարների և պետական կառա-
վարման համակարգի ներկայացուցիչների գործնական աշխատանքի
փորձառությունն ու ակնկալիքները:

ISBN 978-9939-76-332-3

Անտարես

© ՀԱԳՄ, 2018
© ԵՊՀ տնտեսագիտության և
կառավարման ֆակուլտետ, 2018
© Անտարես, 2018

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Նախաբանի փոխարեն	5
Արսեն Ղազարյան, Հայկ Սարգսյան	
ՀՀ ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ. ԱՐԴԻ ՎԻՃԱԿԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	7
Իշխանության գերինդիրը սահմանադրականության մակարդակի բարձրացումն է	9
Հայկ Սարգսյան, ԵՊՀ տնտեսագիտության և կառավարման ֆակուլտետի դեկան, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր	
ՀՀ տնտեսության պետական կառավարման համակարգի բարելավման հիմնական ուղիները	17
Աշոտ Մարկոսյան, ԵՊՀ տնտեսագիտության և կառավարման ֆակուլտետ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր	
Հասարակական նոր պայմանագրի հարցի շուրջ	28
Վահագն Խաչատրյան, տնտեսագետ	
Ինստիտուցիոնալ վերափոխումների արդի առանձնահատկությունները ՀՀ-ում	37
Ռուբեն Գևորգյան, ԵՊՀ տնտեսագիտության և կառավարման ֆակուլտետ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր	
ՀՀ տնտեսության արդի բնութագրերն ու զարգացման հիմնախնդիրները	43
Բագրատ Ասատրյան, ԵՊՀ տնտեսագիտության և կառավարման ֆակուլտետ, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ	
ՀՀ տնտեսական զարգացման հայեցակարգային հիմնախնդիրները	51
Գագիկ Վարդանյան, ՀՊՏՀ գիտության և արտաքին կապերի գծով պրոռեկտոր, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր	
Երկրների բազմաբնույթ վերափոխումների համեմատական արդյունավետության գնահատումը և վերլուծությունը	60
Սամսոն Դավոյան, ԵՊՀ տնտեսագիտության և կառավարման ֆակուլտետ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր	
Հայաստանի Հանրապետության մակրոտնտեսական և ֆինանսական իրավիճակի փոփոխման միտումները	71
Վիլեն Խաչատրյան, ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի կառավարման ամբիոնի վարիչ, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ	

ՀՀ ՍՈՑԻԱԼ-ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ. ՈԼՈՐՏԱՅԻՆ ԵՎ ԿԱՌՈՒՑՎԱԾՔԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐ	77
«Մեծ մետաքսե ճանապարհ» ծրագրին Հայաստանի ինտեգրման հնարավորությունները	79
Վարդան Բոստանջյան, ԵՊՀ տնտեսագիտության և կառավարման ֆակուլտետ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր	
Ուղղակի հարկերի արդիականացումը ՀՀ-ում	88
Էդուարդ Սանդոյան, Հայ-Ռուսական համալսարանի տնտեսագիտության և բիզնեսի ինստիտուտի տնօրեն, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր	
Ազգային հարստությունը որպես տնտեսության կապիտալացման աստիճանի գնահատման հիմնական ցուցանիշ	95
Աշոտ Մարկոսյան, ԵՊՀ տնտեսագիտության և կառավարման ֆակուլտետ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր, Էլյանորա Մաթևոսյան, ԵՊՀ տնտեսագիտության և կառավարման ֆակուլտետ, տնտեսագիտության թեկնածու	
Ավելացված արժեքի աճի ապահովման կայուն արտահանման գործոնը	107
Արամ Առաքելյան, ԵՊՀ տնտեսագիտության ֆակուլտետ, տնտեսագիտության մեջ մաթեմատիկական մոդելավորման ամբիոնի վարիչ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր	
ՀՀ վարկային շուկայի կառավարման արդի վիճակը. հիմնախնդիրներ և մարտահրավերներ	120
Խորեն Մխիթարյան, ՀՊՏՀ գիտության և ասպիրանտուրայի բաժնի պետ, տնտեսագիտության դոկտոր	
Ներդրումային միջավայրի բարելավման արդի խնդիրները ՀՀ-ում	127
Հայկ Մնացականյան, ԵՊՀ տնտեսագիտության ֆակուլտետի ֆինանսահաշվային ամբիոնի վարիչ, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր	
Փոխադարձ ներդրումները ԵԱՏՄ երկրներում. հետահայաց վերլուծություն	132
Իրինա Պետրոսյան, Հայ-Ռուսական համալսարանի տնտեսագիտության տեսության և անցումային շրջանի տնտեսության հիմնախնդիրների ամբիոն, տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ	
Արժույթային փոխարժեքի ձևավորման հիմնական գործոնների գնահատումը Հայաստանում	139
Էդուարդ Սանդոյան, Հայ-Ռուսական համալսարանի տնտեսագիտության և բիզնեսի ինստիտուտի տնօրեն, տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր, Մարիամ Ոսկանյան, Հայ-Ռուսական համալսարանի էկոնոմիկայի և ֆինանսների ամբիոնի վարիչ, տնտեսագիտության դոկտոր, դոցենտ, Անի Գալստյան, Հայ-Ռուսական համալսարանի հայցորդ	

ՆԱԽԱԲԱՆԻ ՓՈԽԱՐԵՆ

Մեր երկրի տնտեսության շեշտակի վերելքն առաջիկա տարիներին իրատեսական է, որի հասանելիությունը էապես պայմանավորված է լինելու վաղվա օրվա նկատմամբ վստահությամբ ու արդյունավետ տնտեսվարման մեր կարողունակությամբ:

Ինքնիշխանության պարագայում էլ այլ երկրների հետ խորը տնտեսական ինտեգրումը այլընտրանք չունի: Փոքր և բաց տնտեսությամբ մեր երկրին աշխարհաքաղաքական վերադասավորումների ներկա փուլում բնորոշ է տնտեսական փոխլրացման խորացող քաղաքականությունը: Ստեղծվել է աննախադեպ իրավիճակ, երբ Հայաստանի Հանրապետությունը կամրջող դերակատարում կարող է ստանձնել բարեշրջվող Եվրամիություն-Հայաստան-Եվրասիական տնտեսական միություն հարաբերություններում: Ավելին՝ այդ հարաբերությունները ինտենսիվորեն կարող են ծավալվել նաև մեզ բարեկամ-հարևան և այլ երկրների հետ:

Հաջորդ հիմնարար խնդիրն արդյունավետ տնտեսության կառուցումն է: Երկարատև կայուն տնտեսական աճին ուղղված քաղաքականությունը կարող է իրագործվել հասարակական ընտրության հիմքի վրա կառուցվող՝ մեր միաբան ու համահավաք կազմակերպվածությամբ, դրանով իսկ մեր տեղը ամրագրելով առաջավոր հասարակությունների ընտանիքում: Կառավարության, գործարար միջավայրի և ակադեմիական շրջանակների սերտ համագործակցությամբ է միայն հնարավոր երկրում իրագործել արդյունավետ վերափոխումներ:

Ոչ ստանդարտ իրավիճակներում կողմնորոշվելու և կազմակերպվելու մեր բացառիկ ունակությունները թույլ են տալիս հիշատակել իսլանդացի տնտեսագետ Թ. Էգերսթոնի այն ընդհանրացումը, ըստ որի «տնտեսական աճը և երկրի զարգացումը հիմնականում կախված չեն գոյություն ունեցող կառավարության տիպից, եթե գործարքային ծախսերը տնտեսական և քաղաքական ասպարեզում հավասար են գրոյի: Սակայն, եթե գործարքային ծախսերը դրական են, ապա իշխանության բաշխումը երկրի ներսում և նրա իրավաստեղծ կազմակերպությունների ինստիտուցիոնալ կառուցվածքը նրա զարգացման կարևորագույն գործոնն են»: Նշենք, որ գործարքային ծախսերը, որոնք ներառում են ծրագրերի ընդունման, որոշումների կայացման ու բանակցությունների վարման, փոփոխությունների ու գործարքի պայմանների վերանայման, վիճելի հարցերի լուծման, պայմանավորվածությունների պահպանման և այլ ծախսերը, առաջանում են շուկայում (շուկայական գործարքային ծախսեր), կազմակերպություններում (կառավարչական ծախսեր) և կառավարության մակարդակում: Օպտիմալ

կառավարման համար գործարքային կամ, այլ կերպ, «շփման ուժի հաղթահարման» ծախսերը պետք է կարողանալ առավելագույնս կրճատել տնտեսական ու քաղաքական բոլոր բաղադրիչներով՝ շուկայում, կազմակերպություններում և կառավարության մակարդակում (քաղաքական գործարքային ծախսեր): Տնտեսական քաղաքականություն իրականացնողների կողմից այս երաշխավորություններին հետևելը և դրանք կյանքում կենսագործելը, թերևս, ձեռքբերումների ու վերելքի գրավական է: Իսկ որքան առավել ու հետևողական լինի կենսագործումը, այնքան շեշտակի կլինի վերելքը:

«Հայաստանի տնտեսության զարգացման արդի հիմնախնդիրները և ռազմավարական ուղղությունները» վերտառությամբ խորհրդաժողովին ներկայացվող սույն ժողովածուն խնդիր ունի իշխանությանը ներկայացնելու (թեզերի տեսքով), թեկուզև ընտրովի ու հատվածային, սակայն, հեղինակների կարծիքով, խիստ կարևոր ու հանգուցային տեսակետներ, որոնք ուղղված են երկրում գործարար միջավայրի բարելավմանը, ստեղծագործ աշխատանքի խթանմանը և, վերջապես, որոշումների կայացման հիմնավորվածության աստիճանի բարձրացմանը:

Հարցադրումները կարող են օգտակար լինել կառավարության սոցիալ-տնտեսական ամբողջական ու ոլորտային զարգացման հայեցակարգերի ու ծրագրերի մշակման գործընթացում:

Հայաստանի արդյունաբերողների ու
գործարարների միության նախագահ
Արսեն Ղազարյան

ԵՊՀ տնտեսագիտության և կառավարման
ֆակուլտետի դեկան, պրոֆեսոր
Հայկ Սարգսյան

ՆԵՐԴՐՈՒՄԱՅԻՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ԱՐԴԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Հայկ Մնացականյան

ԵՊՀ տնտեսագիտության և կառավարման ֆակուլտետ
ֆինանսահաշվային ամբիոնի վարիչ
տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր
h.mnatsakanyan@ysu.am

Հայաստանի Հանրապետությունը թևակոխել է զարգացման շրջադարձային նոր փուլ: Տնտեսական զարգացմանը նոր շունչ հաղորդելու համար խիստ կարևոր է հետևողականորեն լուծել առաջ քաշված խնդիրները՝ ունենալով տնտեսության զարգացման ռազմավարական հավակնոտ ծրագիր: Տվյալ ծրագրի կազմմանը, հետագա արդյունավետ իրագործմանը էական մասնակցություն կարող է ունենալ ՀՀ-ում առկա գիտական ներուժը: Ծրագրի հիմնական նպատակը պետք է լինի մոտակա ապագայում կայուն զարգացող տնտեսություն ունենալը: Անհրաժեշտ է նշել նաև, որ սպասվելիք արդյունքը պետք է լինի հստակ գնահատելի, իսկ իրականացման ընթացքը վերահսկելի՝ հիմք ընդունելով արդյունավետության չափանիշները:

Գաղտնիք չէ, որ կայուն զարգացող տնտեսական համակարգ ձևավորելու համար առաջին հերթին անհրաժեշտ է ունենալ գրավիչ ներդրումային միջավայր, որը երկարաժամկետ տնտեսական աճի ապահովման հիմնական գրավականն է: Ներդրումային միջավայրը համալիր հասկացություն է և բնորոշվում է որպես տնտեսական, քաղաքական և կարգավորիչ միջավայր, որը տնտեսությունում ապահովում է ներդրումների ներգրավման համար բազմաթիվ գործառույթների ամբողջություն: Բարենպաստ ներդրումային միջավայրն անհրաժեշտ է ինչպես օտարերկրյա, այնպես էլ ներքին ներդրումների, տնտեսական աճի խթանման համար՝ ստեղծելով նոր աշխատատեղեր, նպաստելով բնակչության եկամուտների ավելացմանը և կենսամակարդակի բարձրացմանը:

ՀՀ-ում հաստատված ներդրումային քաղաքականության հայեցակարգը առանձնացնում է ներդրումների ռազմավարական հիմնական ոլորտներ, այն է՝ բարձր տեխնոլոգիաներ, հանքարդյունաբերություն և մետալուրգիա, ֆինանսական միջնորդություն, զբոսաշրջություն, աղամանդագործություն և ոսկեգործություն, առողջապահություն և կրթություն, գյուղատնտեսություն և այլն: ՀՀ զուտ ներդրումային դիրքը բացասական է, ինչը նշանակում է, որ մեր հանրապետությունը ներդրումներ ընդունող

երկիր է: Ընդհանրացնելով վերջին տասնամյակում օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների ծավալները՝ կարելի է նշել, որ ՀՀ-ում իրական հատվածում կատարված համախառն ներդրումների ծավալով Ռուսաստանին է բաժին ընկնում ներդրումների զգալի մասը: Իրական հատվածում կատարված համախառն ներդրումների ծավալով իրենց ուրույն տեղն ունեն նաև Եվրամիության որոշ երկրներ: Ըստ ճյուղային կառուցվածքի իրականացված օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների հիմնական ոլորտներն են՝ էլեկտրաէներգիայի մատակարարում, հանքարդյունաբերություն, տեղեկատվություն և կապ, մշակող արդյունաբերություն, գյուղատնտեսություն և այլն:

Ներդրումային գրավիչ, բարենպաստ միջավայրի ձևավորմանը էապես նպաստում է մի կողմից մեր երկրի մրցակցային առավելությունների ներկայացումը ու դրանց հետևողական ներառումը զարգացման ծրագրերում, մյուս կողմից առկա խնդիրների բացահայտումը և դրանց ժամանակին լուծումը: Չցանկանալով ծանրաբեռնել սույն հոդվածը ներդրումների ծավալների և ուղղությունների վերաբերյալ բազմաթիվ վիճակագրական տվյալներով, առավելապես կներկայացվեն առկա խնդիրները, որոնց լուծմանը թեկուզ մեկ օր առաջ ուղղված միջոցառումներն առավել քան կարևոր են:

Նորույթ չէ, եթե նշենք այն փաստը, որ ներդրումները հոսում են այնտեղ, որտեղ կա կայունություն և շահութաբերություն: Հետևաբար, ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումային միջավայրի բարելավման առաջնահերթ խնդիրներից է տնտեսական և քաղաքական կայունության ապահովումը: Քաղաքական կայունությունը կախված է հարևան երկրների հետ հարաբերություններից, պատերազմական վիճակի առկայությունից կամ դրա հնարավորությունից և քաղաքական ուժերի կառուցողական հարաբերություններից: Կայունության հետ խնդիրներն առնչվում են նաև իրավական, օրենսդրական դաշտի կատարելագործմանը: Դեռևս չանդրադառնալով տնտեսական օրենսդրության հետ կապված խնդիրներին, նշենք, որ ներդրումային միջավայրի բարելավմանն էապես նպաստում է անկախ և արդար դատական համակարգի առկայությունը և, որ շատ կարևոր ու արդիական է, կոռուպցիայի բացակայությունը՝ իր դրսևորման ուղղակի և անուղղակի ձևերով: Անկախ և արդար դատական համակարգը, կոռուպցիայի բացակայությունը կարևոր գործոն են ներդրողների իրավունքների արդյունավետ պաշտպանության գործում: Տնտեսական գործունեության վերաբերյալ օրենսդրությունը ներառում է ներդրումային գործունեության իրավական բազմաթիվ շրջանակներ, որոնք արտացոլված են արժեթղթերի շուկայի, բաժնետիրական ընկերությունների, ինովացիոն

գործունեության պետական աջակցության, ներդրումային ֆոնդերի, ակտիվների արժեթղթավորման մասին և բազմաթիվ այլ օրենքներում: Բայց ՀՀ-ում գործող կազմակերպություններին առաջնահերթ մտահոգում են հարկային և մաքսային օրենսդրությունները: Եթե մաքսային օրենսդրությունը հիմնականում միասնական է ԵԱՏՄ տարածքի երկրների համար, ապա հարկային օրենսդրության կարգավորման առումով ԵԱՏՄ երկրները բավականաչափ անկախություն ունեն: Համաձայն միջազգային կազմակերպությունների զեկույցների՝ ՀՀ հարկային օրենսդրությունը, ի համեմատություն այլ երկրների, վատը չէ: Խնդիրներն առավելապես ի հայտ են գալիս հարկային վարչարարության, հարկահավաքման արդյունավետության բարձրացման և տնտեսության սովետայնության նվազմանն ուղղված գործառույթներում: Այդ առումով պետք է նշել նաև հետևյալը, որ հարկային օրենսդրության պարբերաբար փոփոխությունը լուրջ խնդիր է մեզանում և որևէ կերպ չի կարող նպաստել ներդրումային կայուն դաշտի ձևավորմանը: Յուրաքանչյուր փոփոխություն, թեև կոչվում է բարեփոխում, ըստ էության, փոխում է տնտեսական միջավայրի խաղի կանոնները, անորոշության ու անվստահության մթնոլորտ է առաջացնում ներդրողների մոտ: Ավելին, փոփոխությունների ազդեցությունը դեռևս չարձանագրած, կատարվում են նոր փոփոխություններ: Այդ բարեփոխումները մշակելիս ՀՀ-ում առկա գիտական ներուժի օգտագործումը էապես կարող է նպաստել դրանց հիմնավորման և կիրառման արդյունավետության բարձրացմանը: ՀՀ ներդրումային միջավայրի գրավչության բարձրացման տեսանկյունից խիստ կարևորվում է կայուն ու կանխատեսելի տնտեսական քաղաքականության վարումը, որը պետք է ապահովի նաև հավասար մրցակցային պայմաններ տնտեսության բոլոր սուբյեկտների համար: Չնայած վերջին ժամանակաշրջանում էական միջոցառումներ իրականացվեցին շուկայի մրցունակության բարձրացման և հակամենաշնորհային քաղաքականության արդյունավետության բարձրացմանն ուղղությամբ, սակայն դեռևս տնտեսական գործունեության մրցակցային միջավայրը ակնհայտորեն բարելավման կարիք ունի: Հակամենաշնորհային քաղաքականության արդյունավետության բարձրացման համար անհրաժեշտ են առավել գործուն վերահսկողական գործիքներ, քան գերիշխող դիրքի բացահայտման դեպքում տուգանքների նշանակումը: Տնտեսության արագընթաց զարգացման, հասարակության բարեկեցության բարձրացման համար հավասար մրցակցային պայմաններով և հնարավորություններով տնտեսության հիմնումը այլընտրանք չունի: Տնտեսավարող սուբյեկտների մրցակիցների առկայությունը, մատակարարների բազմազանությունը բարենպաստ ներդրումային միջավայրի ձևավորման

կարևորագույն գործոն են ինչպես արտաքին, այնպես էլ ներքին ներդրումների համար:

ՀՀ ներդրումային միջավայրի բարելավման խնդիրները դիտարկելիս կարևոր է անդրադառնալ նաև ներքին ներդրումների ներգրավման հետ կապված հարցերին: Իհարկե, ինչպես արտաքին, այնպես էլ ներքին ներդրումների խթանման խնդիրները հիմնականում համընկնում են, բայց կան նաև որոշակի առանձնահատկություններ: Համաշխարհային պրակտիկայում ներդրումային ճգնաժամ է համարվում այն իրավիճակը, երբ կազմակերպությունների և բնակչության կողմից իրականացվող ներդրումները կտրուկ նվազում են: Ըստ կիրառվող մեթոդաբանության՝ ճգնաժամային է համարվում ներդրումների այն մակարդակը, որը ցածր է ՀՆԱ-ի մոտ 20-25%-ից: ՀՀ-ում անկախացումից ի վեր նշված ցուցանիշը միայն որոշ տարիներին է ցուցաբերել դրական դինամիկա, բայց վերջին տարիներին այն դրսևորել է հակառակ միտումը: Նշված խնդրի լուծումը պահանջում է հարկաբյուջետային, դրամավարկային և սոցիալական քաղաքականությունների փոխհամաձայնեցում, որի արդյունքում կարող ենք ակնկալել խնդրի լուծմանն ուղղված քայլերի արդյունավետություն միջնաժամկետ և երկարաժամկետ հատվածներում: Ակնհայտ է, որ ներքին ներդրումների խթանման համար անհրաժեշտ են համապատասխան ֆինանսական ռեսուրսներ: Կապիտալ ներդրումները կարող են ֆինանսավորվել հետևյալ աղբյուրների հաշվին. սեփական միջոցների՝ շահույթի, սեփական կապիտալի, պահուստային ֆոնդի, փոխառու ֆինանսական միջոցների՝ բանկային վարկերի, բյուջետային վարկերի և այլնի, ներգրավված ֆինանսական միջոցների՝ պարտատոմսերի թողարկման, բաժնեմասային և այլ վճարների, արժեթղթերի վաճառքի և այլնի: Կազմակերպությունների շահույթի գեներացումը ուղղակիորեն կապված է նաև հարկային քաղաքականության հետ, որի բարելավման վերաբերյալ դիտարկումների մի մասը վերը ներկայացվեցին: Իսկ փոխառու միջոցներից կարելի է առանձնացնել վարկային միջոցները, որոնք լայնորեն կիրառվում են ներդրումներ իրականացնելիս ինչպես զարգացած, այնպես էլ զարգացող երկրներում: Ակնհայտ է այն փաստը, որ որքան ռեսուրսը մատչելի է, այնքան այն գրավիչ է: Վարկային միջոցների մատչելիությունը ենթադրում է հիմնականում երկու խնդրի կարգավորում: Առաջին խնդիրը կապված է վարկերի ստացման գործընթացի կարգավորման և ապահովության միջոցի՝ գրավի առկայության հետ: Այս առումով պետք է նշել, որ ՀՀ կենտրոնական բանկը բավարար չափով աջակցում է ՀՀ առևտրային բանկերին նշված գործընթացը իրականացնել պարզ և թափանցիկ: Կարծում եմ, որ միջնաժամկետ հատվածում

վարկավորման մշակույթի զարգացման, ռիսկերի ճիշտ վերլուծության և գնահատման արդյունքում հնարավորություն կունենանք վերացնել գրավ հասկացությունը՝ այդպիսով տարբերակելով բանկերը գրավատներից: Փոխառու միջոցներով ֆինանսավորման երկրորդ խնդիրը վերաբերում է վարկային ռեսուրսի էժանացմանը, որը իրենից ենթադրում է ցածր վարկային տոկոսադրույք: Մասնագիտական ոլորտում իրականացված հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ վարկային տոկոսադրույքի մեծության վրա տոկոսադրույքի բաղադրիչներից առավելապես ազդում են հետևյալները՝ ներգրավված միջոցների տոկոսադրույքը, գնաճի մեծությունը և տնտեսական գործունեության գնահատված ռիսկի աստիճանը: Եթե առաջինը գտնվում է առևտրային բանկերի և ավանդատուների փոխհամաձայնության շրջանակում, ապա գնաճի մեծությունը և տնտեսական ռիսկի աստիճանը ուղղակիորեն առնչվում է ՀՀ դրամավարկային և հարկաբյուջետային քաղաքականություններին:

Անհրաժեշտ է նշել նաև այն փաստը, որ ներդրումային միջավայրի բարելավումը ուղղակիորեն կախվածություն ունի նաև բնակչության եկամուտների մակարդակից: Առանց սպառման շուկայի ձևավորման և զարգացման հնարավոր չէ խնդիրը համարել կարգավորված: Բնակչության եկամուտների մակարդակի բարձրացմանը նպաստող քաղաքականության արդյունավետության արտացոլման ցուցանիշ է համարվում ուղղակի և անուղղակի հարկերի հարաբերակցությունը: Այնպիսի հարկային քաղաքականությունը, որի արդյունքում կարող ենք արձանագրել ՀՀ-ում հավաքագրված ուղղակի հարկերի գումարային ցուցանիշի գերակայությունը անուղղակի հարկերի ցուցանիշի նկատմամբ, էապես կարող է նպաստել տնտեսության սովետայինության նվազմանը և բնակչության եկամուտների ավելացմանը:

Ընդհանրապես, ինչպես երկրի տնտեսական զարգացման, այնպես էլ ներդրումային միջավայրի բարելավման համար խիստ կարևոր և որոշիչ է ինչպես ռեսուրսների առկայությունը, այնպես էլ դրանց արդյունավետ օգտագործումը: Բոլորս գիտենք, որ ՀՀ-ում բնական ռեսուրսները սակավ են, բայց երկիրը հարուստ է գիտական ներուժով՝ ինտելեկտուալ կապիտալով: Ուստի, խիստ կարևոր է նախ համախմբել, այնուհետև արդյունավետորեն օգտագործել տվյալ ռեսուրսը ՀՀ տնտեսական զարգացման ռազմավարական և ընթացիկ խնդիրները լուծելիս: Համոզված եմ, որ շատ շուտով այս դարաշրջանը դառնալու է ինտելեկտուալ մարդու դարաշրջան:

ԻՆՉ ԱՆԵԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԵՎ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

գիտագործնական խորհրդաժողով

Խմբագիր՝

Լույսա Մեհրաբյան

Հրատ. խմբագիր՝
Տեխն. խմբագիր՝
Սրբագրիչ՝
Էջադրումը՝
Կազմը՝

Արքմենիկ Նիկողոսյան
Արարատ Թովմասյան
Արփի Անտոնյան
Նարինե Հովհաննիսյանի
Վիտալի Ասրիևի

Անտարես

«Անտարես» հրատարակչատուն
ՀՀ, Երևան 0009, Մաշտոցի պող. 50ա/1
Հեռ.՝ (+374 10) 58 10 59, 58 76 69
antares@antares.am
www.antares.am

9 1789939 1763323

Հայաստանի արդյունաբերողների
և գործարարների միություն

Երևանի պետական համալսարան
Տնտեսագիտության և
կառավարման ֆակուլտետ

ԱճՏԱՐԵԱ